

'Niet het belang van ervaring moet in vraag gesteld worden, maar de manier waarop men met ervaring omgaat.'

Marianne Van Kerkhoven over het (dovemans)gesprek tussen de generaties.

## Aantekeningen bij het oud worden in de kunst

1.

'Het masker van de volwassene heet "ervaring". Het is uitdrukkingloos, ondoorgrondelijk, altijd hetzelfde. Alles heeft deze volwassene al achter de rug: jeugd, idealen, hoop, de vrouwen. Het is allemaal een illusie (...)' Walter Benjamin, *Ervaring in: Over kinderen, jeugd en opvoeding*.

2.

In het gesprek omtrent/tussen generaties is er steeds weer die pijn, dat besef dat ervaring niet overdraagbaar is, dat elke generatie opnieuw met de kop tegen de muur moet lopen, dat jongeren alles zélf moet ondervinden, niet geloven wat ouderen – 'die het al meegemaakt hebben' – hen daarover vertellen. *Wolokolamsker Chaussee V* van Heiner Müller, DDR, begin jaren '70: een vader die de nazikampen heeft meegemaakt en daarna in het communisme heeft geloofd staat tegenover zijn zoon/dochter die o.a. pamfletten uitdeelde tegen de Sovjetinval in Praag en niks van doen heeft met die waardeloze socialistische ideologie die 'binnenkort verzuipt in de coca-cola'. Hoe kunnen die twee ervaringen in godsnaam samenkomen? Wat kan een gemeenschappelijk noemer zijn voor een wederzijds gesprek? Ervaring als rijkdom én als obstakel.

3.

'Le sens ou le non-sens que revêt la vieillesse au sein d'une société met celle-ci tout entière en question puisque à travers elle se dévoile le sens ou le non-sens de toute la vie antérieure.' Simone de Beauvoir, *La vieillesse*

4.

Wat doen we met 'ouderen' in onze maatschappij? Geven we hen een plaats in ons mid-

den of laten we ze alleen achter op de wilde berg van Narayama? Toen ik twintig was fulmineerden wij tegen die 'oude zakken' die alle belangrijke maatschappelijke plekken bezet hielden. Nu ik de vijftig voorbij ben word ik vooral geconfronteerd met leeftijdgenoten die werkloos worden, uitgerangeerd. Oud betekent 'out'. Een oud-mecanicien, een ex-buschauffeur, is geen mecanicien of buschauffeur meer; hij is niets. Mijn perspectief is uiteraard veranderd met ouder worden; maar toch kan ik me niet van de indruk ontdoen dat de actuele maatschappelijke tendens er een is van 'jong en nieuw' – en dus economisch voordeliger – dan wel van 'oud en ervaren'. Moet een maatschappij dan altijd voor de keuze gesteld worden of ze (cf. de Beauvoir) haar jongeren opoffert of haar ouderen laat vegeteren, beiden in miserabele omstandigheden?

En nog: wat is de waarde die deze maatschappij nog hecht aan 'geschiedenis'?

5.

De hele schijfthoop van de politiek, zegt Heiner Müller, komt voort uit de doodsangst van de politici die zichzelf zo belangrijk vinden of door de buitenwereld zo belangrijk gevonden worden, dat ze vóór alles ààn willen blijven en dus alles afremmen. 'Für dieses Problem gibt es wirklich keine andere Lösung als die von Lenin vorgeschlagene: dass Politiker sich mit 50 umbringen müssen, um für die nächsten Platz zu machen.' 'Tuer le chef avant que le déclin commence'? Geldt dat voor alle politici? Geldt dat ook voor alle kunstenaars of voor al diegenen in de kunstwereld werkzaam? Ook hier, lijkt mij, moet weer alles 'geval per geval' bekeken worden. Niet het vasthouden aan maatschappelijke schijn maar alleen de

wezenlijke inhoud van de eigen praktijk kan hier als waardemeter gelden. Monteverdi componeerde zijn *L'Incoronazione di Poppea* toen hij 75 was; Verdi creëerde *Otello* op zijn 72ste en *Falstaff* op zijn 76ste; de Japanse auteur Yasushi Inoue schreef zijn monumentale roman over Confucius op zijn 82ste, twee jaar voor zijn dood, enz. Er zijn ongetwijfeld kunstenaars die op het einde van hun leven precies het beste van zichzelf kunnen geven.

6.

Niet het belang van ervaring moet in vraag gesteld worden, maar de manier waarop men met ervaring omgaat. 'In de loop der jaren veel uitgeprobeerd hebben' leidt tot een rijkdom in werkwijze, woordenschat, aanvoelen... in omgang met medewerkers ook. Vanuit dit grotere 'gemak' dreigt het gevaar voor een routineuze aanpak, voor het rijden op automatische piloot. Wie echter vragen blijft stellen zal merken dat de ervaring het werken wel rijker maar daarom niet makkelijker maakt. De twijfel moet zijn recht blijven opeisen.

7.

Heiner Müller: 'Aber der Kopf gehört nicht ins Theater, denn dann macht man keine Erfahrung. Erfahrung kann man nur blind machen.' Betekent ouder worden dat je je niet meer durft/kunt overgeven aan dat soort blindheid die je toelaat ervaring op te doen? Dat je te veel heb leren zien? Te veel je kop gebruikt en te weinig je gevoel, of beter nog: je intuïtie?

8.

Welke waarde hecht onze maatschappij nog aan de gestage opbouw van een oeuvre? De dwang om steeds met iets 'nieuws' voor de dag te